

ALGEMEEN

F. C. J. Ketelaar, e. a., *Vijfde bundel 'Historische avonden' uitgegeven door het Historisch Genootschap te Groningen ter gelegenheid van zijn honderdjarig bestaan* (Hilversum: Verloren, 1987, 248 blz., f37,50, ISBN 90 6550 309 9).

Op 30 september 1886 richtten in Groningen twee hoogleraren, twee archivariissen en twee leraren middelbaar onderwijs een historisch genootschap op. Het zo ontstane vrij informele gezelschap van doctores, door P. J. van Winter in 1961 omschreven als een 'kamergezelschap', gunde de buitenwacht reeds viermaal, in 1896, 1907, 1916 en 1961, een blik op de activiteiten van zijn leden door middel van bundels *Historische Avonden*. Bij het eeuwfeest werd opnieuw een bundel samengesteld, waarin, naast informatie over het Genootschap zelf (van de hand van de secretaris F. C. J. Ketelaar, (7-17)), zeer uiteenlopende onderwerpen uit verschillende perioden van het verleden aan bod komen. In een archeologische bijdrage, van H. T. Waterbolk (183-215), worden bewijzen aangedragen voor de stelling dat de territoriale structuur van Drenthe, zoals die tot uiting komt in de historische marke-indeling, niet van ca. 300 voor Christus dateert, maar al uit de midden-bronstijd (1500 voor Christus).

De hoogleraar Romeins recht J. H. A. Lokin behandelt in zijn artikel de wijze waarop tussen 426 en 437 de wetgevingsplannen van keizer Theodosius II in de praktijk werden uitgewerkt (97-111).

Kunst en kunstenaars komen aan de orde in de artikelen van H. W. van Os en F. L. van Holthoorn. Van Os heeft zich gebogen over de vraag of twee dertiende-eeuwse schilderijen van de Madonna met kind, thans bewaard respectievelijk in het Fogg museum te Cambridge (Mass.) en te Sienna, naar hetzelfde voorbeeld zijn geschilderd of dat een van de twee het voorbeeld is geweest voor het andere (125-133). Van Holthoorn gaat in op de verhouding tussen de kunstenaar en zijn publiek en beschrijft aan de hand daarvan hoe de kunst in de loop van de negentiende eeuw haar 'representatieve' karakter is kwijtgeraakt (25-37).

Een minder bekende zijde van Viglius van Aytta, namelijk die van verzamelaar van kaarten, wordt belicht in de bijdrage van E. H. Waterbolk, waarbij in het bijzonder aandacht wordt besteed aan de periode dat Viglius, als hoogleraar rechten te Ingolstadt (1537-1542), nauwe banden onderhield met onder andere Petrus Apianus (165-182).

Twee kerkhistorische bijdragen zijn gericht op de zestiende eeuw. A. F. Mellink geeft een beschrijving van de wijze waarop de wederdopers in de periode van 1535 tot aan de Opstand er in geslaagd zijn een uitgebreide ondergrondse organisatie in stand te houden (113-123). F. R. J. Knetsch analyseert een voorloper van de eerste Nederlandse kerkorde van 1568, namelijk een Frans-geïnspireerde ontwerp-kerkorde die in 1564 in Antwerpen tot stand is gekomen (75-96). J. Roldanus gaat in op het door Jacques Ellul beschreven probleem van de tegenstelling tussen wat Christus eigenlijk bedoeld heeft en de praktijk van de christelijke samenleving en geeft, aangezien het begin van deze discrepantie vooral vanaf de derde en vierde eeuw wordt geplaatst, weer wat de christenen uit de eerste drie eeuwen door tegenstanders werd verweten en hoe deze zelf op deze verwijten hebben gereageerd (135-164).

Negentiende-eeuwse gemeente-aangelegenheden zijn, op heel verschillende wijze, behandeld door F. C. J. Ketelaar en M. G. Buist. Ketelaar heeft zich gebogen over het ook nu nog actuele vraagstuk van gemeentelijke herindeling en geeft weer wat er op dit gebied in de provincie Groningen tussen 1798 en 1987 is voorgevallen (61-74). Buist beschrijft de overgang van de

zich alleen in sociaal opzicht van elkaar onderscheidende kiesverenigingen naar politieke partijen met programma's voor gemeentepolitiek (19-24).

Voor historiografisch geïnteresseerden tenslotte zullen vooral de artikelen van M. A. Wes, P. J. van Winter en A. G. Jongkees van belang zijn. Wes verklaart het verwijt van 'slechte manieren', dat door Plutarchus aan Herodotus is gemaakt, uit het verschil in opvattingen dat tijdens het leven van deze schrijvers bestond over het al dan niet respecteren van gevestigde reputaties en manieren en uit hun afkomst (217-235). Het ontstaan, in de negentiende eeuw, van de naam 'honderdjarige oorlog' voor een serie conflicten die langer dan een eeuw heeft geduurd, is bechreven in een, al eerder gepubliceerd, artikel van Van Winter (237-247). Jongkees wijst op een onbekend aspect van de vooral als restaurator van middeleeuwse kunst bekende Viollette-Duc, namelijk zijn kwaliteiten als historicus in hedendaagse zin, die oprecht getracht heeft de mentaliteit, zeden en gewoonten van personen in het verleden te begrijpen en daarin ook redelijk is geslaagd (39-60).

J. A. M. Y. Bos-Rops

P. A. M. Geurts, e. a., ed., *Horster historiën, II, Van heren en gemeentenaren* (Horst: Stichting Het Gelders Overkwartier, 1988, 340 blz., f27,50, ISBN 90 71606 03 1).

Het Limburgse Horst is één van die plattelandsgemeenten, waar samenwerking tussen historici van professie en liefhebbers tot vruchtbare resultaten op het vlak van een wetenschappelijk verantwoorde geschiedschrijving leidt. In 1986 verscheen een eerste bundel over Horst en Horstenaren, publikaties van lokaal- en bovenlokaal-historisch belang'. Nauwelijks twee jaar later vernag historisch Horst een tweede, nog omvangrijker bundel te baren. Deze is, evenals de eerste, gevarieerd van opzet, over het algemeen genomen degelijk, breed van oriëntatie en verzorgd uitgegeven. De opstellen zijn ook nu geschreven door zowel professionele als niet-professionele historici, hoofdzakelijk Horstenaren.

Er zijn twee archeologische bijdragen van de hand van experts opgenomen, één over een graf uit de vroege Ijzertijd (W. J. H. Willems en W. Groenman-van Waateringe) en één over het kasteel Ter Horst (J. G. N. Renaud). Het eerste is tamelijk technisch, het tweede haast overdreven luchtig, maar niettemin zeer informatief. Diepgaand en voor zover in dit kader beoordeeld kon worden, vrijwel uitputtend is de omvangrijke studie van M. Flokstra en Th. J. van Rensch over de heerlijkheid Horst tot het begin van de zestiende eeuw. De brede oriëntatie komt hierin goed tot uiting, omdat de institutionele geschiedenis van Horst geheel beschreven wordt in het kader van die van het graafschap c. q. hertogdom Gelre en meer speciaal die van het ambt Kessel. Het artikel getuigt van het belang van genealogie als hulpwetenschap voor de geschiedenis van politieke, bestuurlijke en sociale ontwikkelingen. De stofpresentatie vergt evenwel een relatief grote mate van voorkennis. Van bovenregionaal belang zijn het militair-historisch georiënteerde opstel van J. M. W. C. Schatorjé over de verdediging van Venlo tegen Willem van Oranje in 1572 en vooral het artikel van P. A. M. Geurts en J. A. M. M. Janssen over de betrekkingen tussen de zestiende-eeuwse Horstenaar Jacob Coemans en de staatsman Viglius van Aytta. Zo'n politieke biografie leidt in een lokaal-historische publikatie als deze eigenlijk een verborgen bestaan en zou ruimer bekendheid verdienen.

Weinig uitgewerkt en in wezen ook niet erg spannend zijn de uitkomsten van het onderzoek dat W. J. Moorman instelde naar ontspanningsleven en zondagsheiliging in Horst omstreeks